

Yeseninşünaslığa tohfə: “Yesenin ensiklopediyası”

İsaxan İSAXANLI

Beynəlxalq Yesenin mükafatları laureatı

Son 20-25 il ərzində həyata keçirdiyi bir neçə böyük layihələrlə (Полное собрание сочинений С.А. Есенина и Летопись жизни и творчества С.А. Есенина) dünya yeseninşünaslığına öz töhfəsini verən Rusiya Elmlər Akademiyası M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutu və burada fəaliyyət göstərən Yeseninin həyat və yaradıcılığını öyrənən “Yesenin qrupu”nun iştirakı ilə daha bir layihə həyat keçirilməyə başladı – çoxcildli “Yesenin ensiklopediyası”nın 1-ci buraxılışı işıq üzü gördü. Bu kitab dahi rus şairi Serqey Yesenin anadan olmasının 125 illiyi münasibətilə buraxılmış və şairin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı xatirə yerlər, məkanlar və ədəbi toponimlərə həsr edilmişdir.

Yesenin səyahət etməyi çox sevirdi. Onun əsərlərindən az qala hər birinin öz taleyi, öz tarixçəsi olduğu, hər bir şeirin şairin həyatının bir epizodu olduğu məlumdur. Təsadüfi deyil ki, 1925-ci ilin oktyabrında yazdığı tərcümeyi-halında öz həyat tarixçəsini təsvir edən şair sonda deyir:

“Avtobioqrafik məlumatların qalanına gəlincə, onlar mənim şeirlərimdədir”.

Amma nə qədər səyahət etsə də, çoxlarının Avropaya, Amerikaya həmişəlik can atdığı bir zamanda, özünün dediyi kimi, İspaniyadan başqa bütün Avropanı və Amerikanı dolaşan şair oralarda çox yüksək səviyyəli həyat şəraiti, şan-şöhrət vəd edən müxtəlif təkliflərə baxmayaraq, onu maqnit kimi özünə çəkən vətəninə döndü. Şairin ən böyük məhəbbəti elə vətəninə olan sevgisi, təbiətə olan vurğunluğu idi.

Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin yorulmaz tədqiqatçısı S.Turabov Yesenin vətən sevgisi ilə dopdolu şeirləri haqqında yazır:

“Şairin ən böyük məhəbbəti – vətənə olan məhəbbətidir. Bu məhəbbəti şair elə təsirli, elə valehedici ifadə edib ki, Puşkinin özü belə, onun şeirlərinin altında öz imzasını qoyardı”.

Elə buna görə də dahi rus şairinin istər öz vətəndə, istərsə də başqa ölkələrdə olduğu, gördüyü şəhərlər, kəndlər, yaşayış məntəqələri, dənizlər, çaylar, göllər və s. haqqında, şairin əsərlərinin poetikası ilə bağlı ədəbi toponimlər, eləcə də Yesenin yaradıcılığında və bioqrafiyasında yer alan real coğrafi toponimlər haqqında dolğun məlumatları özündə birləşdirən bir əsərin meydana gəlməsi bu böyük söz ustasının ədəbi-poetik irsinin qavranması və öyrənilməsi baxımından müasir yeseninşünaslığın qarşısında duran həddindən artıq vacib məsələlərdəndir.

Ensiklopediyanın bu buraxılışında məhz bu məsələlərlə bağlı ümumilikdə 442 toponim haqqında 357 məqalə ilə ərtaflı məlumat verilir. Bütövlükdə “Yesenin ensiklopediyası”

layihəsi çərçivəsində 2500-dən çox məqalənin yazılacağını nəzərə alsaq, bu layihənin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu əlavə sübut etməyə ehtiyac qalmır.

Bu layihə həm sadə poeziyasevərlər üçün, həm də Yesenin ədəbi-poetik irsini öyrənən mütəxəssislər, tədqiqatçılar, yeseninşünaslar üçün böyük önəm daşıyır. Burada verilən hər məlumat böyük şairin həyatının bir məqamını, onunla bağlı hadisələri və bəzən də həyatının müəyyən bir dövrünü özündə əks etdirir, şairin həyatı ilə bağlı müxtəlif hadisələrin daha doğru, dolğun verilməsi və obyektiv anlaşılmasına kömək edir. Bu kitab vasitəsilə şairin öz vətənidə və ondan kənar coğrafiyada bütün həyatını addım-addım izləmək mümkündür.

Bu kitab Azərbaycan yeseninsevərləri və yeseninşünasları üçün də böyük hədiyyədir. Məlumdur ki, Yesenin bir neçə dəfə Bakıda olmuş, burada yaşayıb-yaratmışdır, onun iştirakı ilə tədbirlər, görüşlər, poeziya gecələri keçirilmiş, Bakı mətbuatında onun şeirləri dərc olunmuş, yaradıcılığı ilə bağlı materiallar verilmişdi. Yesenin öz əsərlərini ən çox dərc etdirdiyi mətbu orqan məhz Bakıda nəşr edilən “Bakinski raboçi” qəzetidir ki, 1924-25-ci illərdə bu qəzetdə onun 45 şeiri dərc edilmişdi.

Yesenin həyat və yaradıcılığının Bakı dövrü onun yaradıcılığının ən məhsuldar və ən maraqlı dövrü olmaqla, şairin ümumi yaradıcılığında xüsusi yer tutur və ümumilikdə kifayət qədər zəngin olan Yesenin yaradıcılığı, şairin Bakı dövrü olmadan, bir qədər natamam görünərdi. Ümumiyyətlə, Yesenin həyatının kənddə keçən illəri (əsasən, uşaqlıq və bir az da yeniyetməlik dövrü) şairin həyatında nə qədər dərin izlər buraxmışdırsa, Bakı dövrü də onun həm həyatında, həm də yaradıcılığında ən az elə o miqyasda iz buraxmışdır və bu mənada, bu dövr Yesenin həyat və yaradıcılığının heç bir digər dövrü ilə müqayisəyə gəlmir.

Ensiklopediyanın bu buraxılışında dahi şairin, “hər bir şair gərək mütləq Bakıya getsin, onun ətrafları həddindən artıq şairənədir” dediyi, “mən and içməyə hazırım ki, Bakının işıqları ulduzlardan gözəldir” deyə vəsf etdiyi Bakı haqqında, burada olarkən ən gözəl əsərlərini yaratdığı, indi “Serqey Yesenin adına Azərbaycan-Rusiya Ədəbi Əlaqələr Mərkəzi”nin və şairin evmuzeyinin yerləşdiyi gözəl Mərdəkan haqqında, şeirlərindən birində “Xəzər çətin gündə dost və arxadır” deyərək güvəndiyi və sevgisini qəlbində öləncən yaşadacağına söz verdiyi Xəzər dənizi və Balaxanı haqqında, yaradıcılığının şah əsərlərindən hesab olunan “Persidskie motivi” şeirlər silsiləsində vəsf etdiyi Şərq, Persiya, Bağdad, Bosfor, Şiraz, Xorasan, Tehran haqqında məlumat verilir.

Böyük məmnuniyyətlə onu da qeyd etmək istəyirik ki, tarixdə Yesenin ilk poeziya bayramı məhz Azərbaycanda, 1972-ci il oktyabrın 4-də Rusiya Federasiyası mədəniyyət günləri çərçivəsində, Mərdəkanda keçirilmişdir. Onu da qeyd edək ki, Mərdəkandakı Yesenin muzeyi şairin doğma vətəni Rusiyadan kənarında fəaliyyətə başlayan ilk rəsmi muzeydir.

“Yesenin ensiklopediyası” üzərində M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda fəaliyyət göstərən “Yesenin qrupu” ilə birgə şairin doğulduğu Ryazan Vilayəti Konstantinovo kəndində yerləşən Serqey Yesenin Dövlət Muzey-Qoruğunun əməkdaşları da böyük həvəs və enerji ilə işləmişlər. Kitabda verilmiş maraqlı illüstrasiyalar və məhz

Muzeyin fondunda olan, amma geniş kütləyə məlum olmayan maraqlı şəkillərdən istifadə edilməsi kitabı daha da canlandırır və onun rahat və yorulmadan, bir bədii əsər kimi oxunmasını təmin edir. Kitab nəfis şəkildə hazırlanmış və poliqrafik baxımından da ən yüksək standartlara cavab verir.

Bütün dünyada, ucsuz-bucaqsız bir coğrafiyada Yesenin yaradıcılığı ilə məşğul olanlara, yeseninşünaslara, yeseninsevərlərə çox dəyərli, qiymətsiz bir hədiyyə olan bu əsər üzərində işləyən hər kəsə - kitabın elmi və məsul redaktoru, Yesenin həyat və yaradıcılığının öyrənilməsində fəvqəladə rolu olan "Yesenin qrupu"nın rəhbəri N. İ. Şubnikova-Qusevaya, qrupun elmi katibi, bu buraxılışın redaktoru, mənim səmimi dostum Maksim Skoroxodova, qrupun bütün üzvlərinə, redaksiya heyətinə, texniki işçilərə, Serqey Yesenin Dövlət Muzey-Qoruğunun bütün əməkdaşlarına, bir sözlə bu layihənin həyata keçirilməsi yolunda can yandıran bütün insanlara dərinləndən təşəkkür edirəm.